

130 yıl Fransız hâkimiyetinde kalan Büne bağımsızlığın kazanılmasından sonra Annâbe adını aldı ve aynı adı taşıyan ilin merkezi yapıldı. Bugün modern Cezayir'in ağır sanayi merkezi olan 306.525 nüfuslu (1987) şehir aynı zamanda ülkenin üçüncü büyük limanıdır.

Büne'de yetişen İslâm âlimleri arasında, Mâlikî fakihlerinden ve İmam Mâlik'in meşhur *el-Muvatta'*ını şerhedenlerden Ebû Abdülmelik Mervân b. Ali el-Esedî el-Bûnî (ö. 440/1048'den önce), en ünlüsü *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kubrâ* adlı astroloji kitabı olan kırk kadar eserini yazarı Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Yûsuf el-Bûnî (ö. 622/1225) ve *Fethu'l-bârî fi şerhi ğaribi'l-Buĥârî*'nin müellifi muhaddis Ahmed b. Kâsım et-Temîmî el-Bûnî (ö. 1139/1726) en meşhur olanlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA:

el-İstibşâr fî 'acâ'ibi'l-emşâr (nşr. Sa'd Zağlûl Abdülhamîd), Dârülbeyzâ 1985, s. 127; İbn Havkal, *Kitâbü Şüreti'l-arz*, I, 75-86; İdrîsî, *Şifâtü'l-mağrib*, s. 116-117; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 512; Madame Chollet née Duché, *Bône de 1830 à 1881* (Diplôme d'Etudes supérieures), Alger 1952; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 397; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib*, London 1980, s. 13, 31, 163, 238, 240, 325; Abdülazîz Benabdullah, *el-Mevsû'atü'l-kubrâ fi şerhi'l-mağribiyye*, Muhammediyye 1401/1981, IV, 292; Hasan b. Muhammed el-Vezân el-Fâsî, *Vaşfu lîftiyye* (trc. Muhammed Huccî — Muhammed el-Ahdar), Beyrut 1983, II, 61-62; Ahmed Tefvik el-Medenî, *Kitâbü'l-Cezâ'ir*, Cezayir 1984, s. 223-224; Muhammed el-Urûsî el-Mutvî, *es-Saltanatü'l-Hafsiyye*, Beyrut 1406/1986, s. 61, 169, 554-555; G. Yver, "Bona", *IA*, II, 711-713; G. Marçais, "Al-'Annâba", *EI*² (Fr.), I, 527; P. A. Servier, "Annaba", *EBr*, I, 989.

MUHAMMED RAZÛK

BÛNÎ, Ahmed b. Ali

(Ahmed bin Ali al-Buni)

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali

b. Yûsuf el-Kureşî el-Bûnî

(ö. 622/1225)

Sihir ve tılsım konusundaki eserleriyle tanınan âlim.

Cezayir sahilinde Konstantin vilâyetine bağlı Büne kasabasında doğdu. Mısır'da yaşadığı, Kahire'de vefat ettiği ve Karâfe Mezarlığı'na defnedildiği dışında hakkında bilgi yoktur. Mesleme b. Ahmed el-Mecrîdî'den (ö. 398/1008) sonra "garîb ilimler" veya "gayb ilimleri" denilen simya, hurûf, tılsım ve sihir konularında en geniş bilgiye sahip olan müelliflerden biri olan Bûnî'nin bu konuda kaleme aldığı eserlerin sayısı kırktan fazladır. Onun eserleri İslâm âleminde si-

hir, havas* ve muskacılık konusunda en çok başvurulan kaynaklardır. Bu eserlerdeki bilgilerin kaynağı geniş ölçüde Süryânî tesirleriyle ortaya çıkan an'anevî telakkiler, sözlü rivayetler ve daha önce bu konuya dair yazılan çeşitli eserlerdir.

Bûnî'nin garîb ilimler konusundaki esas anlayışı, sayı ve harfler arasındaki anlamlı ve etkili münasebetlerden (vefklerden), bazı geometrik ve girift şekillerden birtakım ruhanî tesirlerin meydana geldiğine, başta Allah'ın isimleri, besmele, Fâtîha ve Âyetü'l-kürsî olmak üzere bazı, süre, âyet ve duaların esrarengiz ve mânevî bir tesire sahip olduklarına, buna dayanılarak maddî âlemde tasarrufta bulunmanın mümkün ve gerekli olduğu iddiasına dayanır. İbn Haldûn'un da işaret ettiği gibi Bûnî harf ve sayılardaki esrarlı münasebetlerin ve bunlardan hâsıl olan mânevî tesirin aklın düşünce gücüyle değil sadece keşf* ve ilâhî yardımla bilineceğine inanır.

Eserleri. Çeşitli kaynaklarda ona izâfe edilen sihir, tılsım ve havasla ilgili eserlerin hepsinin Bûnî'ye ait olduğunu kabul etmek imkânsızdır. Bu eserlerden bazılarının onun kitaplarından kısaltılarak veya bazı bölümleri iktibas edilerek meydana getirildiği söylenebilir. Bu tür eserlerin birbiriyle ve Bûnî'nin *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kubrâ* ve diğer eserleriyle olan ilgileri yeni ve geniş çaplı araştırmalara muhtaçtır. Bûnî'nin başlıca eserleri şunlardır: 1. *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kubrâ**. Kırk

bölümden meydana gelen eserde sayılar, harfler ve âyetlerle Allah'ın isimlerinin (esmâ-i hüsnâ) özellikleri, tılsımın mahiyeti gibi harf ve vefka ait bilgiler verilmektedir. Birçok defa basılan (I-IV, Kahire 1291 [taşbaskı], 1321; Bombay 1287, 1298) ve kısaca *Şemsü'l-ma'ârif* diye tanınan bu eserini Bûnî *Teyşîrü'l-'avârif fî telhîşî Şemsü'l-ma'ârif* (Kahire 1358) adıyla ihtisar etmiştir. Eser Selahattin Alpay tarafından *Şemsü'l-maârif* (Büyük Bilgi Günüşi) adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (I-IV, İstanbul 1979). 2. *Le-tâ'ifü'l-işârât fî esrârî'l-hurûfî'l-'ulviyyât*. İbn Haldûn'un ifadesine göre Bûnî bu eserinde de aynı konuları işlemiştir. 3. *el-Lüma'atü'n-nûrâniyye* (Kahire, ts.). İbn Haldûn'un tertibini dikkate alarak *el-Enmât* (bölümler) adıyla bahsettiği (*Mukaddime*, III, 1162) bu eserde esmâ-i hüsnâ ve melekler konusunda İsrâiliyat'a yer verildiği Goldziher ve G. Vajda gibi Batılı araştırmacıların bile dikkatini çekmiştir.

Bûnî'nin bunların dışında yayımlanmış diğer eserleri de şunlardır: *Şerhu İsmil-lâhî'l-a'zam* (önceki eserle birlikte basılmıştır, bk. Serkis, I, 608); *Risâletü's-sırrî'l-kerîm fî fazli bismillâhî'r-raĥmanî'r-raĥîm* (Kahire, ts.); *Fethu'l-kerîmî'l-vehhâb fî fezâ'ili'l-besmele* (Kahire, ts.); *Kabsü'l-iktidâ ilâ ufki's-sa'ade* (Fas 1317); *ed-Dürrü'l-manzûm fî ilmi'l-efvâk ve'n-nücûm* (Kahire, ts.); Bûnî'nin diğer eserleri için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 655-656; *Suppl.*, I, 910-911).

Bûnî'nin
Şemsü'l-
ma'ârifü'l-
kubrâ adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(Nuruosmaniye Ktp.,
nr. 2808)

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'z-Zeyyât, *el-Kevâkibü's-seyyâre*, Bağdad, ts., s. 268; İbn Haldûn, *Mukaddime*, III, 1159-1165; a.mlf., *Şifâ'ü's-sâ'il*, s. 59, 67; Taşköprizâde, *Mezûâtü'l-ulûm*, II, 244; Münâvî, *el-Kevâkib*, S. Uludağ özel nüshası, vr. 48^b-49^b; *Kesfû'z-zunûn*, I, 413, 650; *İzâhu'l-mek-nûn*, I, 375, 430; II, 689; *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 90; Serkis, *Mu'cem*, I, 607-608; Brockelmann, *GAL*, I, 655-656; *Suppl.*, I, 910-911; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, I, 306-307; Suter, *Die Mathematik*, s. 136; Sarton, *Introduction*, II/2, s. 595-596; W. Ahrens, "Die magischen Quadrate al-Bûnî's", *Isl*, XII (1922), s. 157-177; B. Carra de Vaux, "Bûnî", *IA*, II, 804; a.mlf., "el-Bûnî, *UDM*, V, 68; A. Dietrich, "al-Bûnî", *El² Suppl.* (İng.), s. 156. SÜLEYMAN ULUDAĞ

BÜNÎ, Ahmed b. Kâsım

(أحمد بن قاسم البوني)

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Kâsım
b. Muhammed Sâsî et-Temîmî el-Bûnî
(ö. 1139/1726)

Hadis ve fıkıh âlimi, şair.

1063'te (1653) Cezayir'in doğusunda-ki Bûne (Annâbe) kasabasında doğdu. Hakkında pek az bilgi vardır. İlk tahsilini tanınmış bir hadis âlimi olan babasından yaptı. Daha sonra Kuzey Afrika'nın muhtelif şehirlerini, Mısır'ı ve daha başka yerleri dolaşarak devrin meşhur âlimlerinden kıraat, tefsir, hadis ve Mâlikî fıkıhı okudu. Tahsil hayatını bitirdikten sonra Bûne'de yerleşerek hadis rivayeti ve kitap telifiyle meşgul oldu ve orada vefat etti. Oğulları Muhammed ve Ahmed de dönemlerinin tanınmış ilim adamlarındandır.

Eserleri. Bûnî'nin çoğu hadis ilimlerine dair manzum ve mensur, büyüklü küçüklü 100'den fazla eseri vardır. Bunları *et-Ta'rif bi-mâ li'l-fakîri mine't-tevâlif* adlı kitabında zikretmiştir. Âdil Nüveyhiz *Mu'cemü a'lâmi'l-Cezâ'ir* adlı kitabında Bûnî'nin eserlerinden kırk dört tanesinin adını verir. Buna göre belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Naẓmü'l-ḥaşâ'îşî'n-nebeviyye*. Süyûtî'nin *el-Ḥaşâ'îşî'l-kubrâ* adlı eserinin manzum hale getirilmiş şeklidir. 2. *Naẓmü's-Şemâ'il*. Tirmizî'nin *eş-Şemâ'il*'inin manzum şeklidir. 3. *ed-Dürretü'l-meknûne* (*maşûne*) *fî 'ulemâ'i ve şuleḥa'i Bûne*. Bûne âlim ve zâhidlerinin hal tercümelerine dair yine manzum olarak yazdığı bir eserdir. Diğer eserlerinden bir kısmı da şunlardır: *Fethu'l-bârî fî şerhi garîbi'l-Buhârî*, *eş-Şimârü'l-muḥtaşere fî menâkıbi'l-aşere*, *ed-Dürer naẓmü Nuḥbeti'l-fiker*, *Naẓmü 'Aḳâ'idin-*

Nesefî, *en-Nûrû'd-dâvî 'alâ 'Aḳide-ti't-Taḥâvî*, *Fethu'l-mu'in bi-zikri meşâhiri'n-nühâti ve'l-luḡaviyyîn*. Şiirlerini topladığı bir de divanının bulunduğu kaynaklarda zikredilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 329-330; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 189; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elli-fîn*, II, 49-50; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 397; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 49-51; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-fehâris*, I, 236-239. MÜCTEBA UĞUR

BURAK

(البراق)

Mi'rac gecesinde
Hz. Peygamber'i taşıdığı
rivayet edilen binek.

Burak "parıldamak, şimşek çakmak" anlamına gelen Arapça *berk* (البرق) kelimesinden türetilmiş olup renginin saf ve parlak oluşu veya çok hızlı hareket ettiği sebebiyle bu adı almıştır (*Lisânü'l-'Arab*, "brk", md.).

İsrâ sûresinin ilk âyetinde, Allah'ın bir gece Hz. Muhammed'i Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya kadar yürüttüğü bildiriliyorsa da söz konusu âyetle bu yolculuğun burakla gerçekleştiğine dair herhangi bir işaret yoktur. Konu ile ilgili hadislerde yer alan ayrıntılı bilgilere göre yolculuk Mescid-i Aksâ'dan sonra semaya yükseltilmek suretiyle devam etmiştir. Cebrâil'in de refakat ettiği ve İslâmî kaynaklarda "isrâ" ve "mi'rac" diye adlandırılan bu gece yolculuğu hadislere göre burak denilen bir binekle gerçekleşmiştir. Kaynaklar bu bineğin beyaz renkli ve fevkalâde süratli olduğunu, katırla eşek arası bir yapıya sahip bulunduğunu bildirirler. İsrâ olayını anlatan hadislerin bir kısmında burakın, yukarıda belirtilen vasıflarından başka uzun kulakları (İbn Hişâm, I, 398) ve uyluklarına bitişik iki kanadının bulunduğu, bu kanatları sayesinde bir adımda gözünün görebildiği en uzak mesafeyi katedebildiği de kaydedilmektedir. Bazı kaynaklara göre de Hz. Peygamber buraka yaklaşıp binmek istediği sırada burak huysuzluk etmiş, fakat Cebrâil'in, o zamana kadar taşıdığı kişiler içinde en faziletli insanın şu anda kendisine binmekte olan kişinin olduğunu hatırlatması üzerine utancından ter dökmüştür (meselâ bk. İbn Hişâm, I, 398; İbn Sa'd, I, 214). Hadislerde belirtildiğine göre Hz. Peygamber Cebrâil ile birlikte Mescid-i

Aksâ'ya vardığında buraktan inmiş, Cebrâil burakı eskiden kalmakta olduğu yere götürmüş ve bağlamış, Resûl-i Ekrem de orada bulunan peygamberler cemaaatine imam olarak namaz kıldırmıştır. Cebrâil'in Resûlullah'la birlikte buraka binip binmediği konusu ihtilâfıdır. Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde (IV, 606), Hz. Peygamber'e burak getirildiğinde Cebrâil'in de arkasına bindiği tarzında Ebû Hamza Meymûn el-A'ver'den rivayet ettiği hadis konu ile ilgili diğer haberlerle desteklenmemiştir.

Mi'racın İslâm literatürüne girdiği şekliyle Hz. Peygamber'e has bir mucize olduğu bilinmektedir. Burak olayı da mi'rac sırasında meydana gelen tabiat üstü birçok olaydan biri olarak kabul edilmelidir. Deney ve gözlem dünyasının dışında vuku bulan bu tür olayların tabiatla gözlenen kanunlarla değerlendirilmesi mümkün değildir.

Burak Resûl-i Ekrem'den başka diğer peygamberlere de hizmet etmiştir. Taberî'nin naklettiği bir rivayette Hz. İbrâhim'in Kâbe'yi ziyarette giderken bu bineği kullandığı belirtilmekte ve bu sebeple buraktan "İbrâhim'in bineği" (dâbetü İbrâhim) şeklinde söz edilmektedir (*Tefsîr*, XV, 5, 10). Ayrıca kıyamet günü, mahşer yerinde bulunan ümmetlerine ulaşabilmeleri için peygamberlere binek verileceği, Sâlih peygamber devesine binerken Hz. Muhammed'in de kızı Fâtima ile birlikte buraka bineceği ve o gün burakın sadece kendisine tahsis edileceği gibi hususlar da konu ile ilgili rivayetlerdendir (bk. KIYAMET).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "brk" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "brk" md.; *Müsned*, III, 148; IV, 208; Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 6, "Menâkıbü'l-enşâr", 42; Müslim, "İmân", 259, 264; Nesâî, "Salât", 1; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 396-398; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 214; Taberî, *Tefsîr* (Bulak), XV, 4-5, 10, 12, 13; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 360; IV, 606; Demîrî, *Ḥayâtü'l-hayevân*, I, 165-168; B. Carra de Vaux, "Burak", *IA*, II, 804; R. Paret, "al-Burāk", *El²* (İng.), I, 1310-1311. MUSTAFA ÖZ

□ SANAT VE EDEBİYAT. Burak doğrudan doğruya isrâ ve mi'rac hadisesiyle ilgili olduğu için İslâmî Türk edebiyatında daha çok mi'racdan bahseden eserlerde (mi'râciye, mi'racnâme), bunların genel hacmine uygun bir şekilde beyitler veya müstakil bölümler halinde yer almıştır. Ancak hadisenin Hz. Peygamber'le ilgisinden dolayı onu konu edinen na't gibi manzumelerle bazı kaside ve gazellerde, ayrıca mevlid, şiret gibi dinî, Ley-